

T G WICKBOM:

Personligt medborgaransvar

Det nya förslaget till partiprogram för Moderata samlingspartiet, "Moderat grundsyn", har granskats i olika artiklar i Svensk Tidskrift. Redaktör T G Wickbom kommenterar det här. Han understryker, att vi i vårt land har en osedvanligt bred levnadsstandard. Med denna har emellertid följt ständiga krav på ytterligare förbättringar, samtidigt som skattetröttheten och skatteflykten sprider sig.

Detta går i längden inte ihop. Det behövs en ny inriktning mot aktivt medborgarsinne, som innebär färre anspråk på det allmänna och mera vilja att göra något själv.

Moderata samlingspartiet skulle, menar han, inte ha något att förlora på att skärpa sitt eget program i den riktningen. Tack vare Gösta Bohman, som visat att det lönar sig att vara självständig, behöver inte partiet frukta om det uppfattas som mörkblått eller ljusblått.

Moderata Samlingspartiets självvalda dilemma återspeglas redan i dess namn. Att vara "moderat" är ju bara att vara någonting i måttlig grad, en smula mindre än andra; och samling, det är ju en aktivitet i kompromissens tecken, ty att i Sverige försöka åstadkomma den på konservatismens grundval är en orealistisk tanke.

Det är ett honett dilemma. Samverkan och samförstånd är dygder med god svensk förankring. Vårt folk är egentligen ett ganska konservativt medgörligt och resonligt släkte – moderat, om man så vill. Att vara redo till jämkningar för att nå resultat som alla kan acceptera är en bra grundinställning för ett politiskt parti; och om nu de som i över fyrtio år satt vid makten visar sig allt mindre intresserade av det, då är en samling i syfte att skapa ett alternativ den givna utvägen för de andra.

Men riktigt inspirerande är en sådan kompromissvilja inte. Det kan anföras goda skäl för ett genuint tvåpartisystem här i landet. För att verkligen spegla folkmeningen skulle det behöva skära tvärs över nuvarande parti-gränser och utan låsning vid mer eller mindre förlegade klassgränser etablera ett verkligt val mellan en "radikal" och en "moderat" huvudlinje. Ett sådant system ligger ju långt ifrån verkligheten. Så länge den ser ut som den gör, måste det förbli naturligt för varje enskilt parti inom borgerligheten att inte nöja sig med en dosis politiskt allmångods utan försöka ge ett eget, särpräglat bidrag till samhällsarbetet. Det är inte fråga om ett kategoriskt val mellan "resultatpolitik" och "profilpolitik", snarare om "profilering" av olika utgångspunkter, från vilka ett gemen-

samt resultat måste sökas i praktisk handling.

MSP:s idépolitiska programkommitté har emellertid träffat sitt val. Dess programförslag, Moderat grundsyn, som nu skall upp vid den förestående partistämman och som redan har granskats ur olika synpunkter av Svensk Tidskrift i år, är i allt väsentligt så allmänt hållet, att endast gamla trötta fördomar kan hindra det från att accepteras av hela borgerligheten. Det dikteras av en ärlig strävan att hålla "samlings"-målet för ögonen, angeläget och naturligt nog för ett parti med MSP:s inriktning på praktisk politik och dess placering i det politiska spektrum. Men där lurar också en fara. För att tillspetsa en tankegång, som skyntar i professor Erik Anners tänkvärda inlägg i Svensk Tidskrift 4/78: om den svenska konservatismen håller på att överge sin egen idétradition och i stället bli sittande med kvarlevorna av en upplysningsradikalism, som dess hittillsvarande företrädare är i färd med att avhända sig, vad blir det då av samlingen? Löper inte MSP risken att bli aktersglat, när det i stället borde gripa chansen att staka ut nya mål och anvisa nya vägar framåt?

Framtidens politiska villkor

Det är nu över ett decennium sedan Erik Anners tillsammans med Gustaf Delin utgav programskriften "Framtidens politiska villkor", såvitt jag känner till det första seriösa försöket i svensk ideologisk debatt att angripa de politiska problemen med futurologiska metoder. Den står sig alltjämt märkvärdigt bra, trots sin starka prägel av de före-

ställningar om överflödssamhällets fortbestånd som utvecklingen sedan dess har hanterat så omilt. Samma strävan att fota det politiska tänkandet på vetenskapliga rön och värderingar återkom i Anners nyssnämnda kommentar till det nu aktuella programförslaget. Det är ytterligt tankeväckande perspektiv han där öppnar över våra möjligheter att ta ställning till människans funktion som samhällsvarelse med större fasthet och konsekvens än blott genom anknytning till nuets skiftande förutsättningar.

Men vilka möjligheterna att lägga en sådan vetenskapligt fast grundval än må vara, ovanför den kommer dagspolitikens pendel alltjämt att slå.

Samhällstyngdpunkten är aldrig statisk. Om konservatismen en gång främst företrädde de statsbärande krafterna, behöver det alls inte vara onaturligt eller ologiskt att den av omsorg om en god samhällsbalans nu fäster större vikt vid individens problem, som är i fara att komma bort i en allt mer kollektivistisk hantering. Men det kan aldrig bli fråga om ett enkelt Antingen – Eller, allra minst i ett så mångfasetterat och motsatsfyllt samhälle som dagens.

En lärorik historia

En höstdag 1945 befann sig dåvarande försvarsministern Allan Vougt på besök vid ett av våra gamla landskapsregementen. Världskriget var just slut och den politiska skördetiden inne. Som god socialdemokrat ville Vougt ge ett bidrag på sitt ansvarsområde. Nu ska vi börja göra det lite bekvämare för pojarna, sa han till regementschefen, där de stod och betraktade exercisen på kasern-

gården: hur skulle det vara om vi exempelvis lät dem sova ut så länge de vill på söndagsmorgnarna?

Översten var en man av gamla stammen och kände sina pappenheimare. Vi kan ju fråga dem själva vad de tycker, sa han och vinkade till sig en lantlig värnpliktig, som råkade passera. Statsrådet ställde sin fråga. Ynglingen stirrade klenetroget på honom och fick till slut mål i mun:

– Nä, nån ordning måste då väl va!

Om MSP:s idépolitiska programskrivare har råkat höra historien så har de i varje fall inte dragit den i mitt tycke naturliga sensmoralen därav. Den lilla kaserngårdsepisoden utspelade sig för mer än trettio år sedan. Alltjämt finns det i all stillhet mycket kvar av den instinkt den unge mannen spontant yppade och som också återspeglas i sådana uttryck som "rätt ska vara rätt" och "man ska göra skäl för sig". Men tiden rider fort. Denna sociala anständighetskänsla är i full färd med att uppluckras (med vilka kraftord C-H Hermansson än försöker hävda den inom sitt eget normupplösande parti) och riskerar att flyta ut i eftergivenhet och falsksyn på vad försvaret av individens frihet kräver.

Att giva och att taga

Programförslagets andra mening talar om "politik som vidgar människornas valfrihet och som främjar samverkan, rättvisa och ansvar". Det är ett välkänt och väsentligt tema, som väl inte är så lätt att kortfattat uttrycka mer slående och preciserat. Alla har vi nog ändå en ganska god uppfattning om vad som åsyftas. Låt mig ändå stanna inför det

sista ordet, "ansvar". Vad det egentligen avser framgår inte närmare – ansvarstagande? – och i fortsättningen återkommer det sällan. Men hur kan man så ivrigt tala om individens frihet och rättigheter utan att i varje led förbinda dem med hennes därav följande skyldigheter, med det lojalitetskrav som borde vara den självklara förutsättningen – borde vara det men ändå uppenbarligen är i starkt behov av att inskärpas på nytt?

Vi har nog och över nog av själviska och hänsynslösa frihetsanspråk i dagens svenska samhälle, i arbets- och förvärvslivet, i skolan, på gatan, ute i den natur ur vilken vi hämtar både vår nationella bärgning och vår vederkvickelse. Visst är det angeläget att hålla skarp utkik mot den utvecklingsautomatik, som stänger in all individuell rörelsefrihet inom allt snävare byråkratiska eller korporativa skrankor. Men lika visst är det hög tid att nu föra rent språk om behovet av en ny samhällsanda, där den frihet som de senaste generationernas revolutionära utveckling har vidgat paras med individuellt medveten lojalitet och ansvarskänsla, ett personligt medborgaransvar, för att låna Anners/Delins goda formulering.

Den uppgiften borde vara given för MSP. Tack vare Gösta Bohman kan partiet ta sig den före utan ängsliga sidoblickar på om det skall uppfattas som "mörkblått" eller "ljusblått". Framför allt under sin tid i regeringsställning har han visat, att det lönar sig att vara karl för sin hatt. Ingen i regeringskretsen har ihärdigare än han utsatts för gliringar och försmädligheter, ingen trots det vunnit starkare respekt, utanför lika väl som inom de egna leden. Det är saligare att giva

än att taga, lyder ett bibelord som partipolitiker gärna uttyder på sitt eget sätt: man vinner fler röster med löften till väljarna än med krav på dem. I regel stämmer det kanske. Men det vill nog till att väljarna intuitivt eller erfarenhetsmässigt känner på sig, att löftena är möjliga att infria utan att äventyra annat som är nyttigt och bra.

Aktivt medborgarsinne

Vi har här i landet byggt upp en bred levnadsstandard snart sagt utan motstycke. Den innebär samtidigt ett skattetryck som håller på att bli oss övermäktigt men ändå kommer till det korta mot en hel rad av våra samhällsproblem: sjuk- och åldrvård, kriminalitet, utbildningsresurser, för att nu blott nämna några. Också detta är en sida av det dilemma som Gustaf Petrén så åskådligt illustrerade i Svensk Tidskrifts förra nummer, det som ligger i försöket att i princip hävda individens handlingsfrihet och samtidigt i praktiken upphäva den skattevägen. Många tar sin skattefria genväg ut ur det; och det är vad man brukar kalla en offentlig hemlighet, att de långt ifrån alla ryms i de socialgrupper som det hör till god vänster-ton att väsnas om. Men samtidigt möter man likaså inom alla samhällslager allt oftare frågan, om det inte måste mer till för att hejda ekorrhjulet än blott en snart övermogen skattereform, som stimulerar eller åtminstone ger skäligen utrymme åt den naturliga arbetsviljan. Det gäller att återge människorna inte endast lusten till extra insatser för egen räkning utan också en inriktning på att

själva personligen hjälpa till med att hålla nere anspråken på det allmännas förtjänster och resurser genom hänsyn, aktsamhet, ett aktivt medborgarsinne som är understödsgarandans direkta motpol.

Är det ljusblått att våga tro på en sådan vändning i tidsandan – eller "mörkblått" att antyda krav på självdisciplin? Nog är det en paradox för ett samhälle, som gärna berömer sig av sin mognad i frihet, att behöva söka sig till det kommunistiska Kina för att finna ett konkret exempel på ett land där medborgarna framgångsrikt fostras till samhällslojalitet. Men borde vi inte kunna känna tillit nog till vår egen människosyn för att våga ställa samma krav på medborgarnas lojalitet och aktiva ansvarstagande utan att behöva spåra ut i det system av angiveri och förstuckna sanktioner som är den totalitära samhällsformens avigsida?

I den rådvilla normlöshetens Sverige har sådana krav råkat i vanrykte. För ett parti som tror på sig självt och sin traditionella uppgift borde de inte kännas övermäktiga – helst som många tidens tecken antyder, att en klartext i dessa stycken som i så många andra skulle nå fram bättre till väljarna än ett aldrig så oförvitligt allmängods. De är lättare att formulera som en from önskan än som praktiskt vägledande riktlinjer, det måste tyvärr medges. Men ansatser skyntar redan i det nu föreliggande programförslaget. De behöver fullföljas och preciseras för att budskapet skall gå hem. Den vällovliga strävan till moderering får inte spela bort den chansen.